

Beschermen, beleven en benutten

Deel A. Totaalbeeld

Vierde meting Monitor Erfgoedlijnen
provincie Zuid-Holland

Mei 2024

Kurtosis

provincie **HOLLAND**
ZUID

Deel A. Totaalbeeld

In dit deel schetsen we het totaalbeeld van deze vierde meting. Daarbij starten we met een samenvatting van de belangrijkste conclusies uit het onderzoek. Vervolgens doen we aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling en verbetering van de erfgoedlijnen. Daarna volgen de verschillende hoofdstukken, zoals hieronder geschetst

1. Aanpak: Dit hoofdstuk beschrijft de methodologie van het onderzoek, inclusief de aanleiding, doelstelling, onderzoeksvragen, beoordelingskader en onderzoeksopzet/fasering.

2. Algeheel beeld: Hier wordt een overzicht gegeven van de resultaten van de enquête en gesprekken, waarbij respondenten hun percepties delen over het functioneren van de erfgoedlijnen en terugblikken op 10 jaar erfgoedlijnen. Zowel succesvolle voorbeelden als positieve aspecten van het erfgoedlijnprogramma worden belicht, naast aandachtspunten die naar voren komen uit de verzamelde data.

3. Functioneren erfgoedtafels: In dit hoofdstuk wordt het functioneren van de erfgoedtafels besproken, met aandacht voor de uitvoeringskracht, vitaliteit van het netwerk en de realisatie van projecten. Ook worden mogelijkheden benoemd om de effectiviteit van de erfgoedtafels te vergroten

4. Doelgroepen: Hier wordt ingegaan op het bereik en de inclusiviteit van verschillende doelgroepen binnen het erfgoedlijnprogramma, met vermelding van positieve punten, aandachtspunten en mogelijke strategieën om nieuwe deelnemers te bereiken.

5. Erfgoedwaarden: Dit hoofdstuk behandelt de bijdrage van de erfgoedlijnen aan het beschermen, benutten en beleven van cultureel erfgoed, waarbij zowel positieve aspecten als verbeterpunten worden belicht.

Inhoud

Deel A Totaalbeeld

1. Aanpak
2. Algeheel beeld
3. Functioneren erfgoedtafels
4. Doelgroepen
5. Erfgoedwaarden

Conclusie: de bottom-up werkwijze werpt z'n vruchten af. (1)

Met de erfgoedlijnen heeft de provincie Zuid-Holland gekozen voor een gebiedsgerichte benadering. Aanleiding was onder meer dat de eerdere aanpak met themajaren voor specifieke erfgoedcategorieën niet zo bestendig waren. Na een (succesvol) themajaar vervloog de aandacht en viel het opgebouwde netwerk weer uit elkaar.

Zo'n tien jaar na deze koerswijziging stellen we vast dat de netwerken van erfgoedlijnen nog altijd zeer krachtig is.

Samenvattend concluderen we:

1. Erfgoedtafels

Positieve aspecten

Hoge betrokkenheid en enthousiasme bij de deelnemers, waaronder een grote groep vrijwilligers

- Stabiele samenstelling en omvang van de deelnemersgroep
- Vanuit een diversiteit van deelnemers jaarlijks een substantieel aantal projectaanvragen
- De projectrealisatie voorloopt grotendeels volgens plan
- Versterking relatie met niet-erfgoedorganisaties

Aandachtspunten

- Identificatie en aanwas nieuwe deelnemers
- Wisselende betrokkenheid gemeenten door beperkte tijd/capaciteit
- Verschillende werkwijzen mb.t. projectbeoordelingen, o.a. criteria/gewicht, rol deelnemers/projectleider/adviescommissie (Diversiteit m.b.t.) monitoring van voortgang en resultaten projecten en projectevaluatie
- Inzet van vrijwilligers: borging professionaliteit, continuïteit bij uitval, aanvraagprocedure projecten
- Relevante en passende invulling door de erfgoedtafels ten aanzien van inclusiviteit en diversiteit

2. Doelgroepen

Positieve aspecten

- Grotere focus op maatschappelijke relevantie van het verhaal van de erfgoedlijnen
- Aandacht voor inclusiviteit beter gewaarborgd door opname in afwegingskaders projecten
- Inzet op menselijke verhalen, interactieve beleving en koppeling met actualiteit
- Stabiele, betrokken netwerken

Conclusie: de bottom-up werkwijze werpt z'n vruchten af. (2)

Aandachtspunten

- Ondersteuning bij uitwerking en verankering van inclusiviteit in ambities en projecten
- Inzet op bereik van nieuw, meer divers publiek
- Diversiteit in samenstelling van de erfgoedtafel

3. Erfgoedwaarden

Positieve aspecten

- Aantoonbare bijdrage aan de erfgoedwaarden door de realisatie van uiteenlopende projecten gericht op het beschermen, benutten en beleven
- Verbetering van de zichtbaarheid door marketing en communicatie
- Stappen gezet voor een betere verbinding tussen objecten en projecten o.a. door projectleiders
- Aandacht voor erfgoedwaarden en provinciale doelstellingen via de beoordeling van projecten
- Actualisatie van ambities (enkele erfgoedlijnen) die lange termijn denken bevordert

Aandachtspunten

- Relevantie en aansluiting van de operationele doelstellingen op de huidige ontwikkelingen en behoeften van de erfgoedlijnen
- Ruimte voor vergroten bekendheid van en samenhang binnen de erfgoedlijnen
- Er is een actuele, overkoepelende visie die richting geeft, in de vorm van de provinciale Omgevingsvisie. Deze heeft echter geen expliciete plaats in de uitvoering van de erfgoedlijnen
- Wisselende mate van concretisering van ambities
- De mate van terugblikken op processen en projecten en het actief leren van succesfactoren en knelpunten verschilt per erfgoedtafel en een uniforme aanpak hiervoor ontbreekt
- Versterken van de toekomstgerichtheid en adaptiviteit ten aanzien van andere beleidsthema's (milieu, water) en de transitieopgaven op het gebied van klimaat, wonen en energie.

Aanbevelingen: Algemeen

Overkoepelend uitvoeringsprogramma

De provinciale Omgevingsvisie biedt richting voor het beschermen, benutten en beleven van erfgoed. Om handvatten te bieden voor de uitvoering van de erfgoedlijnen is het van belang de uitgangspunten van de Omgevingsvisie te concretiseren ten behoeve van een heldere, gezamenlijke koers en enige uniformiteit in de werkwijze van de erfgoedtafels:

- Stel daarom een overkoepelend uitvoeringsprogramma voor de erfgoedlijnen op en deel dat met de partijen aan en partners van de erfgoedtafels.
- Het is van belang dat dit programma faciliterend en richtinggevend is met een goede balans tussen ruimte voor en richting aan de erfgoedtafels.
- Neem in dit programma o.a. het volgende op:
 - uitleg over de systematiek van de erfgoedlijnen (bottom-up, werking erfgoedtafels, rol voorzitter, netwerkgedachte, Faro-gedachte et cetera).
 - procedures en uitgangspunten
 - herijking
 - speerpunten en overkoepelende thema's, zoals de transitieopgaven
 - subsidie-instrument en voorwaarden voor subsidieverlening

Bekendheid en benutten aanbod Erfgoedhuis Zuid-Holland

Erfgoedhuis Zuid-Holland is dé organisatie in Zuid-Holland voor advies en ondersteuning van erfgoedorganisaties. Om ervoor te zorgen dat deelnemers aan de erfgoedtafels hiervan optimaal gebruik kunnen maken, moet duidelijk zijn waarvoor zij bij het Erfgoedhuis terecht kunnen:

- Zorg ervoor dat het aanbod van het Erfgoedhuis breed bekend is bij de partners van de erfgoedtafels (nieuwsbrief erfgoedlijnen of gerichte mails). Denk daarbij bijvoorbeeld aan kennisdeling over vrijwilligersbeleid en diversiteit/inclusiviteit en informatie over aanvullende financieringsmogelijkheden, zoals fondsen.

Aanbevelingen: Erfgoedtafels (1)

Functioneren

Het vinden en behouden van nieuwe deelnemers voor erfgoedtafels blijft een uitdaging, wat essentieel is voor de continuïteit van de netwerken en het vergroten van diversiteit binnen de gemeenschappen:

- Zet meer in op het betrekken van gemeenten (zowel ambtelijk als bestuurlijk). Gemeenten zijn belangrijke partners, maar zij zijn niet altijd (goed) bekend met de erfgoedlijnen en/of de systematiek. Ga met gemeenten in gesprek om na te gaan welke meerwaarde de erfgoedlijnen voor hen hebben en wat zij nodig hebben om een bijdrage te leveren aan de erfgoedtafels en de erfgoedlijnen.
- Voer een netwerkwerkanalyse per tafel uit om inzichtelijk te maken wat de verschillende partijen bijdragen aan de erfgoedtafels, hoe ze elkaar kunnen versterken en wat er aan de tafel ontbreekt (partijen, middelen, ideeën, positie- of functiemacht, realisatiekracht).
- Bij verschillende tafels zien we dat universiteiten en studenten worden betrokken voor deelopdrachten. Blijf dit doen.
- In het kader van de herijking denkt de provincie na over een nieuwe erfgoedlijn maritieme-industrie en een geografische uitbreiding van de Trekvaarten. De transformatie van de erfgoedlijn Goeree-Overflakkee naar Historisch Haringvliet heeft laten zien dat dit een impuls oplevert in verbonden partijen, diversiteit, betrokkenheid en de samenwerking. Blijf daarom aandacht besteden aan de relevantie van de erfgoedlijnen, zowel wat betreft inhoud als geografische dekking.

Ondanks de uitwisseling van kennis binnen de erfgoedtafels, blijkt dat deelnemers vaak beperkt geïnformeerd zijn over projecten en goede voorbeelden van andere erfgoedlijnen. Dit benadrukt de behoefte aan en het belang van betere kennisdeling en een breder scala aan perspectieven:

- Blijf het verhaal van de erfgoedlijnen vertellen, ook aan de partners van de erfgoedtafels. Niet iedereen heeft scherp waarom de provincie de erfgoedlijnen aanpakt, zoals ze dat doet. Leg ook uit wat de speerpunten voor de provincie zijn, bijvoorbeeld aan de hand van het overkoepelende uitvoeringsprogramma.
- De afgelopen jaren is de bottom-up benadering leidend geweest. De provincie geeft zoveel mogelijk ruimte aan de tafels. Dit heeft er in geresulteerd dat elke tafel zijn eigen karakter, dynamiek en werkwijze heeft. Overweeg om werkwijzen en procedures (enigszins) te uniformeren zodat er meer eenduidigheid is, de tafels gemakkelijker van elkaar kunnen leren en er centraal meer grip is.
- Stimuleer het reflecteren op en leren van projecten binnen en tussen de erfgoedlijnen en ook daartussen. Vraag partijen aan de erfgoedtafels terug te koppelen hoe projecten zijn verlopen en wat het resultaat is.
- Stimuleer uitrol van best practices over de erfgoedtafels heen. Goede projecten krijgen dan meer doorwerking en impact.
- Overweeg om een toegankelijk “projectenportaal” beschikbaar te stellen. Dit kan deelnemers inspireren en stimuleren om gebruik te maken van kennis en ervaringen die met al afgeronde of opgestarte projecten is opgedaan.

Aanbevelingen: Erfgoedtafels (2)

Realisatie

- Kijk met het oog op toekomstbestendigheid bij projecten naar de duurzame bijdrage van een project aan een erfgoedlijn en het effect op de langere termijn. Zet meer in op projecten met impact en kwaliteit: niet meer maar beter.
- Beleg vanwege die toekomstbestendigheid de verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud en de beschikbaarheid van financiële middelen daarvoor vooraf.
- Zet in op een meer uniforme wijze van evalueren en leren van projecten/uitvoering. Neem bijvoorbeeld een aantal uitgangspunten hierover op in het overkoepelende uitvoeringsprogramma.
- Verken vanwege de huidige fragmentatie de wenselijkheid om activiteiten en budget op het gebied van communicatie, promotie en marketing te stroomlijnen. Onderzoek of dit bijdraagt aan een samenhangend gezicht van de erfgoedlijnen naar buiten toe en een groter bereik.

Financiering

- Cofinanciering staat onder druk. Informeer de partners aan de tafel actief over andere mogelijkheden (subsidies en fondsen).
- Verken, in de hiervoor beschreven netwerkanalyse, welke (ontbrekende) partijen mogelijk een financiële bijdrage kunnen leveren of anderszins kunnen participeren.
- De inzet van vrijwilligers is van groot belang voor de uitvoering van projecten. Vrijwillige inzet kan ook worden gekapitaliseerd ten behoeve van cofinanciering. Deze inzet is echter niet ongelimiteerd en organisaties lopen tegen de grenzen van wat mogelijk is aan. Blijf daarom via Erfgoedhuis Zuid-Holland inzetten op vrijwilligersbeleid (werving, selectie, behoud, scholing, waardering). Ondersteun daar waar mogelijk.

Aanbevelingen: Doelgroepen

Realisatie

Een meer actieve betrokkenheid en samenwerking met verschillende belanghebbenden is wenselijk en heeft aandacht van de verschillende erfgoedtafels. Tegelijk blijft het bereiken van nieuwe doelgroepen en het creëren van een inclusiever geluid binnen de erfgoedgemeenschap een uitdaging.

- Blijf het thema 'inclusiviteit' samen met het Erfgoedhuis Zuid-Holland agenderen voor de erfgoedtafels, bijvoorbeeld door het presenteren van best practices. Breng daarnaast de verkenning uit 2021 naar mogelijkheden om de erfgoedlijnen inclusiever te maken opnieuw onder de aandacht en kijk welke aanbevelingen nog (beter) kunnen worden opgepakt.
- Eén van de aandachtspunten is de toegankelijkheid van fysieke erfgoedlocaties voor rolstoelgebruikers, slechtzienden en slechthorenden. Laat voor een aantal objecten binnen enkele erfgoedlijnen scans uitvoeren naar toegankelijkheid en gebruikersvriendelijkheid (gebouw, website en tentoonstellingen) voor mensen met een beperking. Op basis van de rapportages kunnen concrete maatregelen getroffen worden.
- Zet nog meer in op het vertellen van het verhaal vanuit meerdere perspectieven. Laat indien gewenst aanvullend onderzoek uitvoeren met gerichte onderzoeksvragen om deze verschillende perspectieven in kaart te brengen.
- Leg met het vertellen van de verhalen relaties tussen heden en verleden (vooral sociaal-maatschappelijk). Dit spreekt ook andere (jongere) doelgroepen aan.
- Een nieuwe erfgoedlijn Maritieme-industrie biedt volop mogelijkheden om nieuwe doelgroepen te betrekken bij de erfgoedlijnen. Neem dit mee bij het opstellen van het ambitiedocument.
- Inventariseer bij de netwerkanalyse, zoals beschreven bij Erfgoedtafels, ook specifieke doelgroepen die minder goed bereikt worden en verken hoe beter op de leefwereld van deze groepen kan worden aangesloten om hen (beter) te bereiken.
- Houd in de communicatie over de erfgoedlijn rekening met de verschillende doelgroepen (middel en vorm). Kijk ook naar kansen die moderne technieken en kanalen bieden, waardoor nieuwe doelgroepen (beter) worden bereikt.
- Voer projecten voor het bereiken van nieuwe doelgroepen uit in de vorm van een proeftuin/pilot die bij succes breder over de erfgoedlijnen kunnen worden uitgerold over andere erfgoedlijnen (sturing vanuit provincie).

Aanbevelingen: Erfgoedwaarden

Bijdrage provinciale doelstellingen

Er zijn veel projecten uitgevoerd die gericht zijn op het beschermen, benutten en beleven van erfgoed met een grote inhoudelijke diversiteit. Voor een zo groot mogelijke impact van de projecten is het van belang om de drie algemene doelstellingen te operationaliseren.

- Herijk de erfgoedwaarden, vertaal deze in concrete operationele doelstellingen en breng deze vervolgens nog een keer onder de aandacht van de erfgoedtafels. Doe dit in combinatie met het overkoepelende verhaal van de erfgoedlijnen en de provinciale speerpunten.

Ambities

De erfgoedlijnen hebben niet alleen een intrinsieke waarde. Zij kunnen ook bijdragen aan andere provinciale opgaven.

- Maak een koppeling met de transitie-opgaven en de actualiteit. Laat de erfgoedtafels elke twee jaar toetsen of het ambitie-document op o.a. deze punten een (beknopte) bijstelling nodig heeft. Ga na of het wenselijk is om hierbij expertise van buiten de erfgoedtafel te betrekken.

De provincie geeft een belangrijke impuls aan erfgoed door middel van de erfgoedlijnen. Als de ambities zijn gerealiseerd, verandert de aanjagende rol van de provincie.

- Ga met elkaar het gesprek aan wanneer een erfgoedlijn klaar is en wat ervoor nodig is om de opbrengsten van de erfgoedlijn duurzaam te borgen, bijvoorbeeld financiering voor beheer.

1. Aanpak

1.1 Doel van dit onderzoek is om gedegen terug te blikken en vooruit te kijken.

Aanleiding

De provincie Zuid-Holland zet in op behoud, beleefbaar maken en benutten van erfgoed. Dit komt onder meer tot uitdrukking in zeven zogenaamde erfgoedlijnen. Dit zijn cultuurhistorisch-ruimtelijke structuren, die kenmerkend zijn voor de identiteit van Zuid-Holland. Een erfgoedlijn bestaat uit twee aspecten: een geografische lijn en een gezamenlijk verhaal. Oorspronkelijk werden de volgende erfgoedlijnen onderscheiden: de Atlantikwall, Goeree-Overflakkee, de Landgoederenzone, de Limes, de Oude Hollandse Waterlinie, de Trekvaarten en de Waterdriehoek. In 2021 is de erfgoedlijn Goeree-Overflakkee verbreed tot de erfgoedlijn Historisch Haringvliet.

Elke erfgoedlijn kent een netwerk van belanghebbenden; de zogenoemde erfgoedtafels. Jaarlijks stellen de erfgoedtafels een advies op voor projecten die een bijdrage leveren aan de doelstellingen van de erfgoedtafels en aan de brede provinciale doelstellingen voor de erfgoedlijnen. In het Maatregelenpakket Erfgoedlijnen is vastgelegd welke projecten in het desbetreffende jaar een financiële bijdrage van de provincie krijgen. Per erfgoedtafel is er een provinciaal projectleider die, in overleg met de deelnemers aan de erfgoedtafel, onder meer de voortgang van de uitvoering van de projecten bewaakt en waar nodig zorgt voor afstemming met het provinciaal beleid binnen andere sectoren.

Doelstelling

Vanaf 2023 is er structureel subsidie beschikbaar voor de erfgoedlijnen. Daarmee hebben Provinciale Staten het belang van (financiële) ondersteuning van cultuur en erfgoed door de provincie bekrachtigd. Tegelijk is in het coalitieakkoord 2023-2027 aangekondigd dat de erfgoedlijnen herijkt worden. De monitor biedt hiervoor een belangrijke basis.

De provincie heeft Kurtosis gevraagd een vierde voortgangsmeting uit te voeren, een meting die zich richt op de activiteiten in de periode 2020-2022. In dit rapport zijn de uitkomsten daarvan opgenomen.

Het doel van de vierde meting is:

1. Gedegen terugblikken over de periode 2020-2022. Hierop ligt het accent van deze meting.
2. Vooruitkijken door de belangrijkste ontwikkelingen, ambities en aandachtspunten voor de toekomst te schetsen.

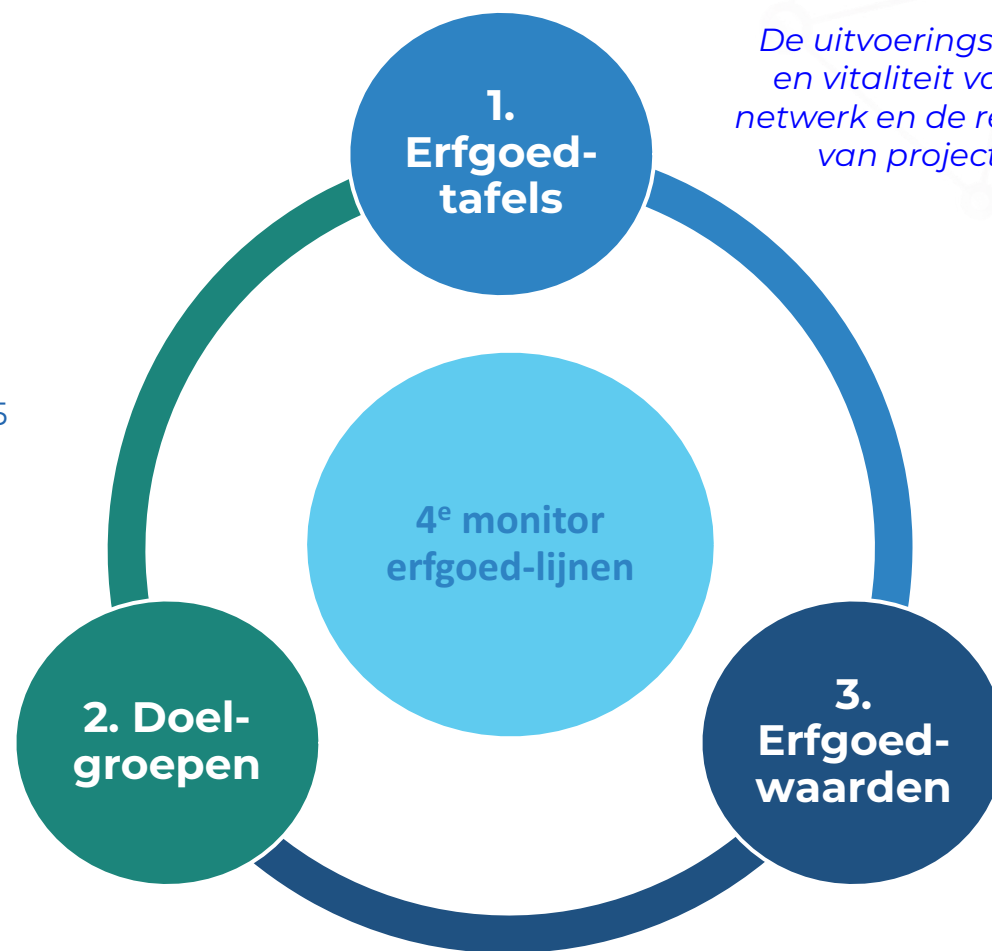
1.2 We brengen de stand van zaken in beeld door de erfgoedlijnen vanuit drie invalshoeken in samenhang te bezien.

Om tot een gedegen beeld te komen, maken we gebruik van een beoordelingskader dat is afgeleid van de onderzoeksvragen die in overleg met provincie Zuid-Holland zijn geformuleerd.

In de figuur hiernaast zijn de drie centrale thema's kort toegelicht. Elk thema hebben we geoperationaliseerd aan de hand van verschillende criteria. Zie bijlage 1 voor een overzicht van de gebruikte onderliggende criteria.

Deze criteria zijn vooraf, in de vorm van stellingen, voorgelegd aan de door ons geïnterviewden personen (n=58) met vijf antwoordcategorieën (1 meest negatief; 5 meest positief),

*Het bereik van
(verschillende)
doelgroepen en de
inclusiviteit van het
aanbod*

*De uitvoeringskracht
en vitaliteit van het
netwerk en de realisatie
van projecten*

*De bijdrage van de
erfgoedlijnen aan het
beschermen, benutten en
beleven van het cultureel
erfgoed*

1.3 Basis hiervoor zijn desk research en een groot aantal (groeps-)gesprekken.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen zijn we als volgt te werk gegaan.

We zijn gestart met het opstellen van een plan van aanpak en een afwegingskader, zie bijlage 1. Vervolgens hebben we documentenanalyse uitgevoerd. Naast relevante beleidsdocumenten en onderzoeken hebben we ook gebruik gemaakt van voortgangsoverzichten die wordt bijgehouden door de projectleiders van de erfgoedlijnen. Op basis daarvan hebben we het volgende in kaart gebracht:

- het aantal afgeronde projecten en het aantal projecten in uitvoering;
- wat niet volgens plan verloopt en de onderliggende redenen;
- eventuele bijstelling van projecten en onderliggende redenen;
- de bijdrage aan de operationele doelstellingen.

Aan de hand van de onderzoeksvragen en de door ons daaruit afgeleide criteria hebben we een online vragenlijst opgesteld. Deze vragenlijst is uitgezet onder de accounthouders, projectleiders en voorzitters en onder een vertegenwoordiging van deelnemers, zo'n vijf tot acht per erfgoedlijn.

Na analyse van de respons (n=58) hebben we per erfgoedlijn twee interviewrondes georganiseerd. Doel was verduidelijken, verdiepen en verrijken van de opgehaalde inzichten uit de online vragenlijst.

In de eerste interviewronde van zeven groepsgesprekken hebben we van elke erfgoedlijn de projectleider, voorzitter en accounthouder gesproken. Vervolgens hebben we eerste bevindingen opgesteld en besproken met de opdrachtgever. In de tweede interviewronde spraken we met verschillende deelnemers aan de erfgoedtafels. In de interviews zijn we onder andere ingegaan op:

- het uitvoeringsproces, waaronder het functioneren van de erfgoedtafel en de beoordelingssystematiek van projectaanvragen;
- de projectrealisatie en de mate waarin is bijgedragen aan de operationele doelstellingen van provincie Zuid-Holland;
- de (actualiteit) van de ambities en relevante ontwikkelingen
- kwaliteitsverbetering op basis van de aanbevelingen van de derde monitor en de waardering en opbrengst daarvan.

Vervolgens hebben we per erfgoedlijn onze bevindingen opgesteld en met elke erfgoedtafel een online terugkoppelgesprek gevoerd ter toetsing en verdieping van de bevindingen.

In de laatste fase hebben we het concept eindrapport opgesteld. Na bespreking met de opdrachtgever hebben we het rapport gefinaliseerd.

Zie bijlage 2 voor een visuele weergave van de onderzoeksfasering.

2. Algeheel beeld

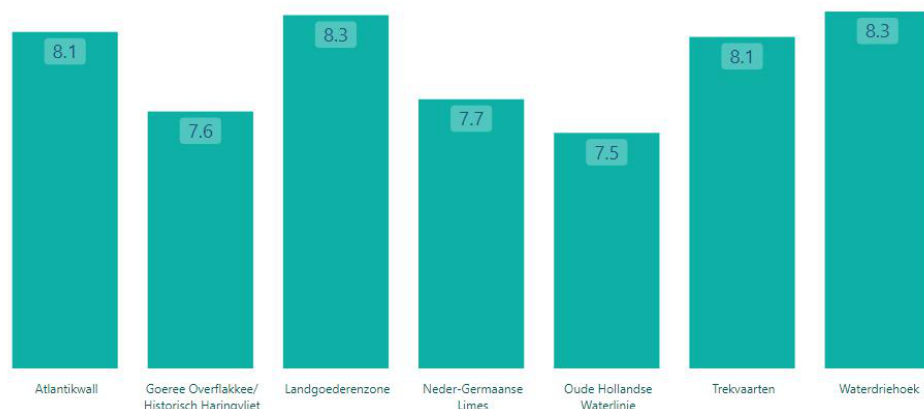

2.1 Deelnemers aan de erfgoedtafels zijn betrokken en enthousiast...

Uit de vele gesprekken die we hebben gevoerd, tekenen we op dat de deelnemers aan de erfgoedtafels betrokken en enthousiast zijn. Gevraagd naar de succesvoorbeelden over de periode 2020-2022 noemen de respondenten uiteenlopende initiatieven. Ter illustratie hebben we hiernaast enkele citaten opgenomen.

Deelnemers zijn behoorlijk positief over de erfgoedlijn waaraan zij deelnemen. Gemiddeld geven zij een rapportcijfer 8. Bovendien zijn de verschillen in waardering tussen en binnen de verschillende erfgoedlijnen klein.

Wat is uw algeheel beeld over de Erfgoedlijn waar u bij betrokken bent? Geef een rapportcijfer tussen 1-10.

"Een groot succes is het vaststellen van het koersdocument"

Atlantikwall

"Het uitbreiden van de erfgoedlijn Goeree-Overflakkee naar Historisch Haringvliet"

Goeree-Overflakkee/Historisch Haringvliet

"Verhalen en films van Stichting Monument & Verhaal, diverse groene elementen"

Landgoederenzone

"Neder-Germaanse Limes is Unesco werelderfgoed geworden"

Neder-Germaanse Limes

"De viering van de herdenking van het Rampjaar 1672 in 2022"

Oude Hollandse Waterlinie

"De mate waarin de Zuid-Hollandse Trekvaarten op de kaart zijn gezet de afgelopen jaren vind ik heel bijzonder"

Trekvaarten

"Vanuit de erfgoedlijn laatste 2 jaar meer accent op Maritiem Industrieel Erfgoed en dat levert nieuwe deelnemers en prestaties op"

Waterdriehoek

2.2 ...blikken tevreden terug en onderstrepen de meerwaarde van het stelsel van erfgoedlijnen...

Overall zijn de positieve aspecten:

Trots op geboekte resultaten

- Deelnemers zijn het meest trots op de concrete projecten die de afgelopen zijn gerealiseerd en de richting waarin de erfgoedlijn zich de afgelopen jaren ontwikkeld heeft.

Erfgoed staat (nog) beter op de kaart

- Met het grote aantal projecten worden veel inwoners bereikt en meer bewust van de culturele waarden in de (woon)omgeving. Dit vergroot de verbondenheid met het erfgoed, draagvlak en de interesse om persoonlijk een bijdrage te leveren.

Het netwerk is vitaal

- Deelnemers zijn positief over de samenwerking, het enthousiasme, de goede sfeer en de betrokkenheid van partijen. Dit geldt voor alle erfgoedlijnen.
- Binnen een erfgoedlijn wordt veel kennis uitgewisseld.
- Lokale en professionele partijen, zoals overheden of grote monumentenorganisaties, worden gekoppeld wat de kans op succesvolle realisatie vergroot.
- En de professionaliteit is in de afgelopen jaren (verder) vergroot.

Stevige, structurele ondersteuning

- Er is veel waardering voor de beschikbaarheid van subsidies. Het stelt deelnemers in staat om projecten te ontwikkelen en de kwaliteit ervan naar een hoger niveau te tillen.
- De rol en ondersteuning van de projectleiders wordt zeer gewaardeerd alsook de ondersteuning en kennis van het Erfgoedhuis.

En als belangrijke opbrengsten van 10 jaar erfgoedlijnen zijn vaak genoemd:

Participatie

- Erfgoed is van iedereen en er wordt aangesloten bij de Farogedachte: er is aandacht en ruimte voor het belang van (maatschappelijke) participatie.
- Lokale partijen en initiatieven van onderop worden gekoppeld aan professionele partijen zoals overheden of grote monumentenorganisaties, wat bijdraagt aan succesvolle realisatie.
- Dankzij kennisdeling is er onder de lokale bevolking draagvlak ontstaan voor erfgoed en kunnen zij zich meer verbonden voelen met historische locaties.

Professionalisering

- Door de jaren heen is het netwerk verstevigd en gegroeid.
- Het toekennen van UNESCO Werelderfgoed status zorgt (daar waar aan de orde) voor een kwaliteitsverhoging in de projecten.

2.3 ... en signaleren verschillende uitdagingen.

De belangrijkste aandachtspunten die we uit de gesprekken afleiden, zijn:

Verbinding van projecten

- De afgelopen jaren is er meer samenhang in projecten gekomen. Desondanks is het nodig om de focus te leggen en te houden op verbinding van initiatieven om versnippering te voorkomen (minder 'losse', meer robuuste projecten) en de erfgoedlijn als geheel goed zichtbaar te maken.
- Daarbij is het ook belangrijk dat bij de beoordeling oog is voor de relatie van projecten met ambities en de doelstellingen voor de lange termijn.

Eén gezicht naar de buitenwereld

- Een het verlengde hiervan wordt vaak marketing & communicatie genoemd. Ten opzichte van de derde meting is er veel meer aandacht gekomen voor het zichtbaar maken en het vergroten van de bekendheid van cultureel erfgoed. Tegelijk komt naar voren dat eenheid en herkenbaarheid blijvend aandacht verdient in de communicatie en dat de afspraken die daarover aan de erfgoedtafel zijn gemaakt, worden bewaakt.

Vergroten van bereik en beleving

- Hoewel er veel inwoners worden bereikt, kan de beleefbaarheid worden versterkt. Ondanks verschillende nieuwe initiatieven blijkt het lastig om niet alleen groepen te bereiken met een 'natuurlijke' belangstelling voor erfgoed.

Leren en evalueren

- Binnen een erfgoedtafel wordt veel kennis uitgewisseld. Tegelijk geven veel deelnemers aan dat zij minder goed op de hoogte zijn van projecten en ontwikkelingen, terwijl ze daar wel veel van kunnen leren. Ook het structureel evalueren van afgeronde projecten kan de deelnemers meer inzicht geven in de successen en valkuilen.

Financiële zelfredzaamheid

Het aandeel cofinanciering (zowel geldelijk als gekapitaliseerde inzet van vrijwilligers) is de afgelopen jaren groot geweest, zie bijlage 5. Voor de komende jaren zijn er zorgen over de mogelijkheden voor cofinanciering:

- Kosten van energie en materialen zijn toegenomen.
- De financiële situatie bij gemeenten staat onder druk.
- Deelnemers verwachten een groter beroep te moeten doen op fondsen. Tegelijkertijd wordt het lastiger om te voldoen aan subsidiecriteria van fondsen.
- Andere provinciale subsidieregelingen lijken niet bij alle partijen bekend.
- Het vrijwilligersbestand vergrijsd en tijdsinzet van vrijwilligers is beperkt. En het wordt steeds lastiger om bestuursleden te vinden, waarmee duurzame instandhouding van locaties onder druk komt.
- De kosten van beheer en onderhoud zijn na afronding van een project niet altijd goed belegd.
- Het vinden van bestuursleden wordt steeds lastiger, waarmee duurzame instandhouding van locaties onder druk komt te staan.

3. Functioneren erfgoedtafels

3.1 De bottom-up werkwijze werpt vruchten af.

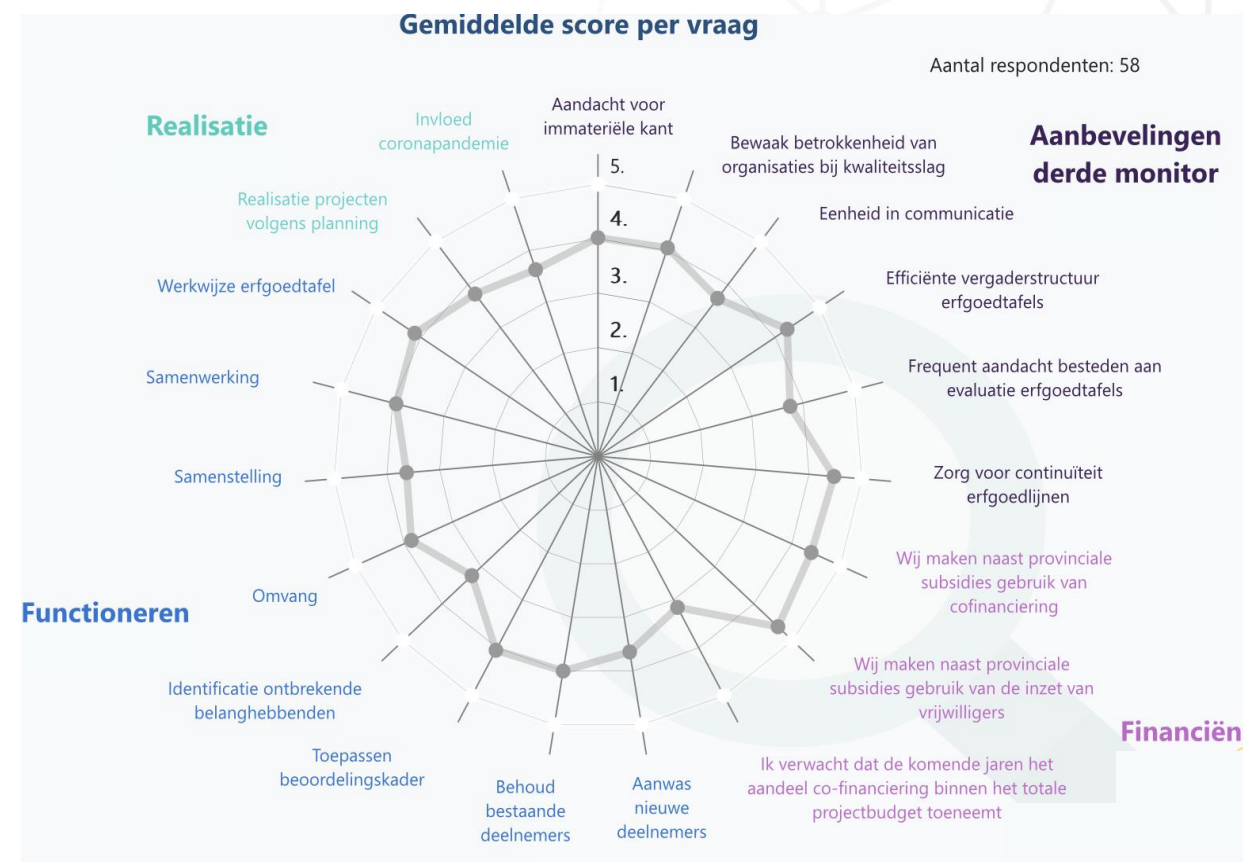
Bij het thema erfgoedtafels gaat het om de uitvoeringskracht en vitaliteit van het netwerk en de realisatie van projecten.

De resultaten in de rechterfiguur laten zien dat de deelnemers in het algemeen vrij positief zijn over het functioneren van de erfgoedtafels (gemiddeld rond 4 uit 5).

Kort gezegd stellen we vast dat de bottom-up aanpak positieve resultaten oplevert in verschillende opzichten. Allereerst is er sprake van sterke betrokkenheid en enthousiasme onder de deelnemers, waaronder een grote groep vrijwilligers. De deelnemersgroep blijft stabiel in samenstelling en omvang, wat bijdraagt aan de continuïteit en kennis consistente dynamiek.

Daarnaast is de relatie met niet-erfgoedorganisaties versterkt, zoals bijvoorbeeld Staatsbosbeheer. Deze samenwerking draagt bij aan een breder perspectief en een meer diverse betrokkenheid bij initiatieven. Jaarlijks worden er door verschillende deelnemers diverse projectaanvragen ingediend, wat de veelzijdigheid van de Erfgoedlijnen onderstreept.

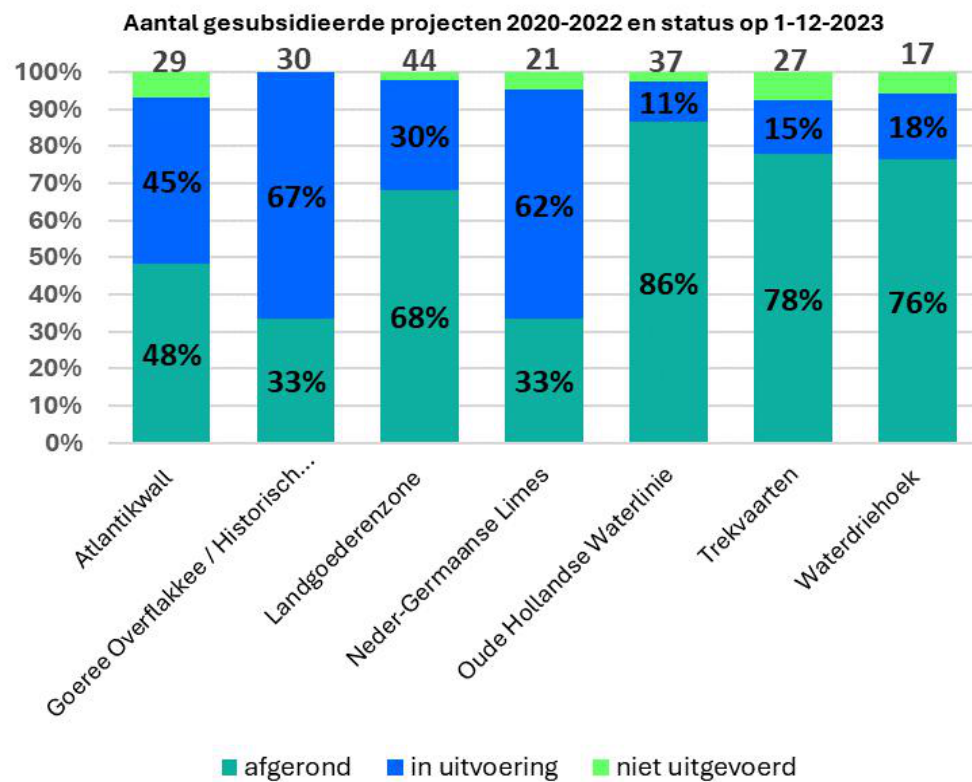
Positief is verder dat de projectrealisatie grotendeels volgens plan verloopt. Ondanks de uitdagingen van de coronapandemie, met name op het gebied van publieksactiviteiten, blijft de impact relatief beperkt. Het commitment en de veerkracht van de deelnemende organisaties komt hier nadrukkelijk tot uiting.

3.2 Samen realiseren de deelnemers jaarlijks vele, gevarieerde projecten...

Jaarlijks is een groot aantal projecten gestart: 57 (2020), 72 (2021), 68 (2022). Veel zijn binnen de gestelde termijn van 3 jaar gerealiseerd.

Op peildatum 1 december 2023 was van de projecten met een subsidie in 2020 en 2021 ruim 70% afgerond. Van de projecten waarvan de subsidie in 2022 is verstrekt, was dat circa 43%.

Deelnemers geven aan dat de volgende factoren hierin een bevorderende rol hebben gespeeld:

- ondersteuning door de provinciale projectleider en de voorzitter van de erfgoedtafel;
- de rol van het erfgoedhuis bij het begeleiden en professionaliseren van projecten, de algehele informatievoorziening (bv. via de website) en de mogelijkheid voor vrijwilligers om subsidie aan te vragen;
- commitment en samenwerking door partijen aan de erfgoedtafel.

Niettemin heeft een aantal projecten vertraging in de uitvoering opgelopen. Dit is onder meer het gevolg van problemen met het (tijdig) verkrijgen van omgevingsvergunningen (bijvoorbeeld stikstofproblematiek) en de coronapandemie. Door de coronapandemie konden veel publieksactiviteiten niet doorgaan. Daarnaast stond de inzet van de veelal oudere (en daardoor kwetsbaardere) vrijwilligers onder druk. Provincie Zuid-Holland heeft hiervoor overigens een coulance-regeling gehanteerd.

Het kritisch toetsen 'aan de voorkant' van de haalbaarheid van projecten t.a.v. het beleggen van beheer en onderhoud, is volgens de respondenten een aandachtspunt voor het stroomlijnen van de uitvoering.

3.3 ...tegelijk zijn er verschillende mogelijkheden om de slagkracht van de erfgoedtafels te vergroten.

Aandachtspunten met betrekking tot Erfgoedtafels zijn :

- **De identificatie en aanwas van nieuwe deelnemers:** het is essentieel om een diverse en groeiende gemeenschap van deelnemers te kunnen verwelkomen en te behouden.
- **De betrokkenheid van gemeenten:** deelname van gemeenten is cruciaal, zoals voor een goede verbinding van verschillende initiatieven en om kennis te hebben van lokaal beleid en ontwikkelingen. In de praktijk blijkt het voor gemeenten lastig om consequent de verschillende bijeenkomsten van de erfgoedtafel bij te wonen. De beschikbare tijd en capaciteit is veelal te beperkt.
- **Het beoordelingsproces van projectaanvragen:** er bestaan verschillende werkwijzen met betrekking tot projectbeoordelingen, zoals de beoordelingscriteria en het gewicht dat eraan wordt toegekend. Ook zijn er verschillende varianten wat betreft de rol van deelnemers, projectleiders en adviescommissies in het beoordelingsproces. De insteek van de provincie is tot op heden geweest om de erfgoedtafels zoveel mogelijk zelf te laten gaan over ambities en werkwijze van de tafel. De verschillende werkwijzen zijn daar een gevolg.
- **Monitoring van projectvoortgang en –resultaten:** er wordt verschillend omgegaan met het monitoren van de voortgang van projecten. Dit verschilt per erfgoedlijn en er zijn geen richtlijnen met betrekking tot P(lan) D(O) C(chek) A(ct).
- **Leren en reflecteren:** nadruk ligt op de initiatie en realisatie van projecten. Weliswaar kent het subsidieproces een formele projectverantwoording. Het terugblikken op processen en projecten gebeurt slechts af en toe, terwijl daar veel van geleerd kan worden.
- **Het subsidieproces:** door veel deelnemers is aangegeven dat het subsidieproces vrij ingewikkeld en tijdrovend is. Ook het nieuwe subsidieportaal lijkt hierin geen verbetering te geven. Soms worden gemeenten gevraagd penvoeder te zijn omdat daar meer kennis zit.
- **De inzet van vrijwilligers:** kracht van de inzet van vrijwilligers is dat er met relatief weinig middelen veel bereikt wordt en het de betrokkenheid van de (lokale) gemeenschap vergroot. Daarmee draagt het ook bij aan de positieve ervaring en beleving van de lokale bevolking. Kanttekeningen zijn dat het extra aandacht vraagt met betrekking tot de beschikbaarheid/uitval van vrijwilligers en professionele expertise.

4. Doelgroepen

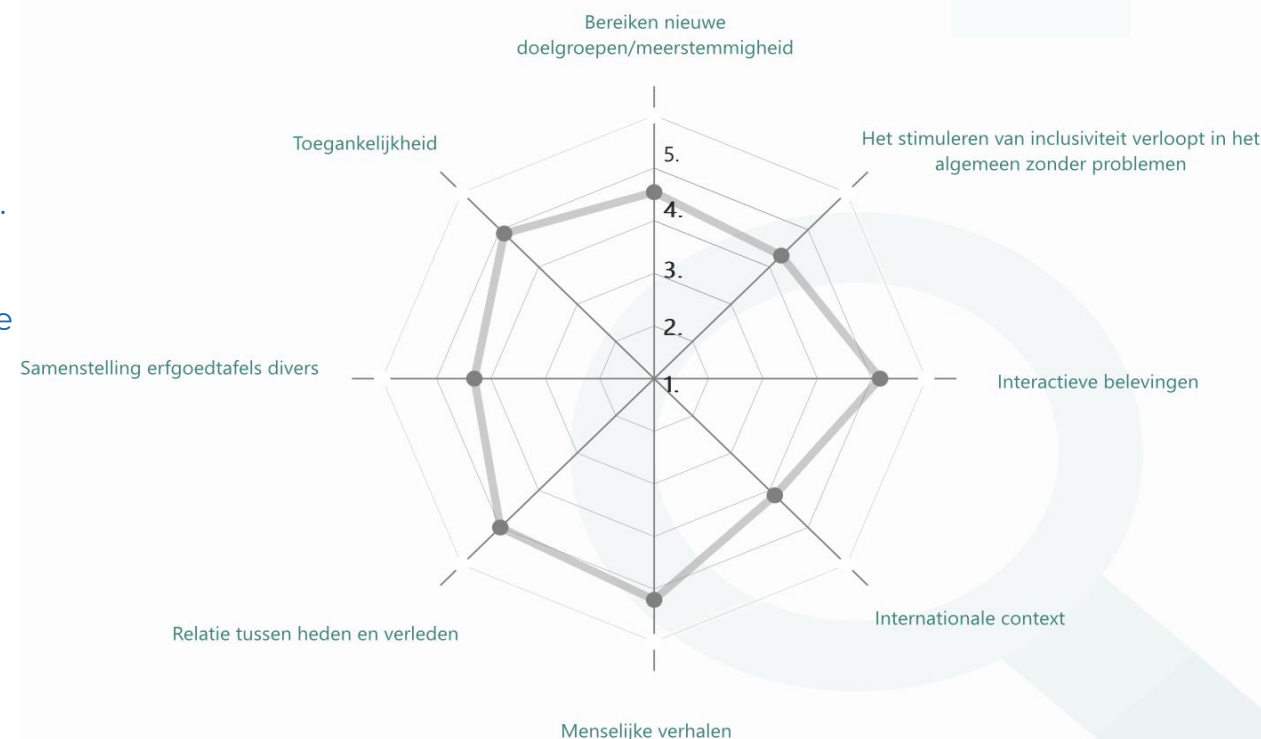
4.1 Alle erfgoedlijnen hebben meer aandacht voor de beleving en ervaring van bezoekers...

Bij het thema Doelgroepen gaat het om het bereik van (verschillende) doelgroepen en de inclusiviteit van het aanbod. Zie bijlage 4 voor een toelichting op de criteria voor inclusiviteit.

De resultaten in de rechterfiguur laten zien dat de deelnemers vrij positief zijn (gemiddeld rond 4 uit 5). Uit de gesprekken maken we op dat er in de afgelopen jaren verder is gebouwd aan stabiele en betrokken netwerken. Ook is er meer nadruk gelegd op inclusiviteit. Zo is er meer aandacht gekomen voor menselijke verhalen, waardoor het erfgoed toegankelijker en relevanter wordt voor diverse doelgroepen. En er is meer ingezet op het informeren over de sociaal-maatschappelijke en historische achtergrond van het erfgoed. Daarnaast is inclusie als criterium toegevoegd in het afwegingskader van projectvoorstellen. Verder heeft een extern bureau (Motivaction) onderzoek gedaan naar de mate van inclusiviteit van de erfgoedlijnen en aanbevelingen om deze inclusiviteit te versterken. De Erfgoeddag 2022, die het Erfgoedhuis Zuid-Holland en provincie Zuid-Holland organiseerden, stond grotendeels in het teken van het bereiken van diverse doelgroepen.

Verder hebben de erfgoedlijnen meer ingezet op interactieve belevingen om het erfgoed voor een bredere doelgroep interessant en toegankelijk te maken. Voorbeelden zijn het gebruik van QR-codes en VR-beelden om de erfgoedervaring te verrijken. En er is meer focus op de maatschappelijke relevantie van het erfgoed door een verband te leggen met actuele gebeurtenissen (crises en oorlog) en maatschappelijke opgaven, zoals de gevolgen van klimaatverandering.

Gemiddelde score per vraag

4.2 ...en er is nog veel potentie om nieuwe doelgroepen te bereiken.

Aandachtspunten met betrekking tot Doelgroepen zijn:

- **Een breder blikveld:** er is behoefte aan (meer) diverse perspectieven binnen de erfgoedtafels. Een belangrijke succesfactor hierin is een diverse samenstelling van de erfgoedtafels zodat een breder scala aan perspectieven en ervaringen vertegenwoordigd zijn wat bijdraagt aan de ontwikkeling van nieuwe projectaanvragen en ideeën waarmee andere doelgroepen bereikt worden.
- **Meer kennis en ondersteuning van inclusiviteit:** een ander punt dat vaak is aangevoerd is dat deelnemers het lastig vinden om de vertaalslag te maken naar een inclusiever geluid. De link is niet altijd direct te leggen en deelnemers geven aan ook te weinig kennis of goede voorbeelden te hebben. Zij benoemen onder andere dat training en kennisdeling en concrete ambities, plannen en richtlijnen kunnen helpen om inclusiviteit steviger te verankeren.
- **Het bereiken van nieuwe doelgroepen:** er zijn veel initiatieven ondernomen om een nieuw, meer divers publiek te bereiken. Denk bijvoorbeeld aan het inzetten van nieuwe media en toepassingen om meer jongeren te bereiken. En ook het verbinden van erfgoed aan de context van mensen met een migratieachtergrond. Tegelijk worstelen veel deelnemers met de vraag wat te doen om daarmee blijvend succesvol te zijn en nieuwe doelgroepen duurzaam te betrekken.
- **Metten van publieksbereik:** in de gesprekken komt naar voren dat het meten van publieksbereik geen vast onderdeel is van een project. Het analyseren van aantallen bezoekers (fysiek, online) en klantreizen geven een indicatie van de toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van projecten voor verschillende doelgroepen en de impact van campagnes. Ook kan worden gedacht aan een breder doelgroepenonderzoek, bijvoorbeeld voor meerdere erfgoedlijnen, om meer inzicht te krijgen in de interesses en behoeften van (potentiële) bezoekers en welke activiteiten en campagnes het meest aanslaan.

5. Erfgoedwaarden

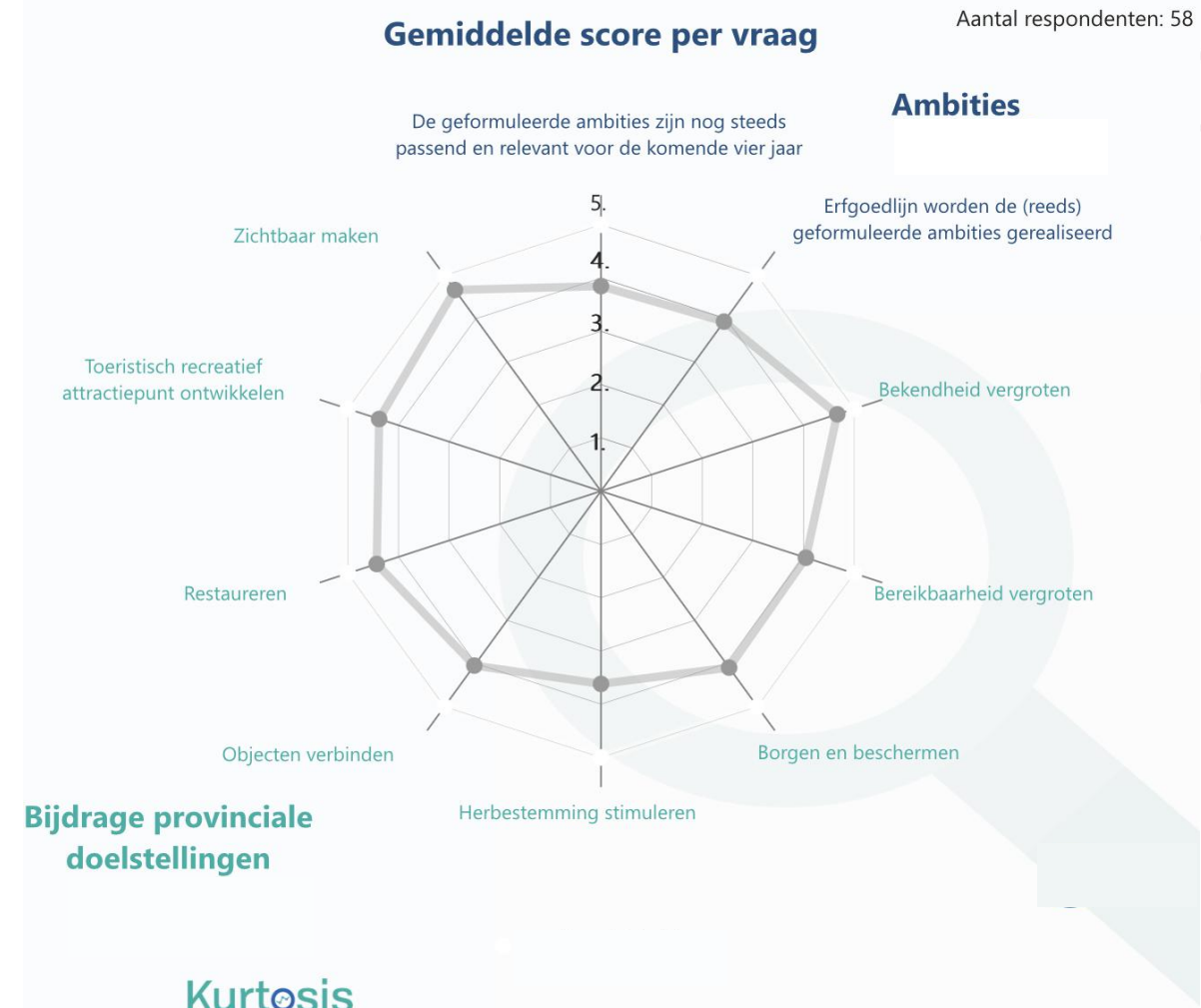
5.1 De afgelopen periode is er meer ingezet op het beleven en benutten van erfgoed.

Bij het thema Erfgoedwaarden gaat het om de bijdrage van de erfgoedlijnen aan het beschermen, benutten en beleven van het cultureel erfgoed. De erfgoedlijnen zijn door OCW benoemd als mooi voorbeeld van de FARO-aanpak ([lees hier het artikel](#)).

De resultaten in de rechterfiguur laten zien dat de deelnemers vrij positief zijn (gemiddeld rond 4 uit 5). In de afgelopen jaren is er verder ingezet op maatschappelijke impact door verschillende maatregelen. Zo is er naast investering in het beschermen en behouden van erfgoed meer aandacht voor het benutten en beleven. Dit wordt versterkt door verbeterde zichtbaarheid door gerichte marketing en communicatie-inspanningen.

Er zijn stappen gezet om een betere verbinding tot stand te brengen tussen verschillende erfgoedobjecten en projecten, onder andere door de inspanningen van de projectleiders. Daarnaast is er binnen verschillende erfgoedlijnen gewerkt aan het actualiseren van de ambities om beter aan te sluiten op de huidige opgaven en sociaal-maatschappelijke context.

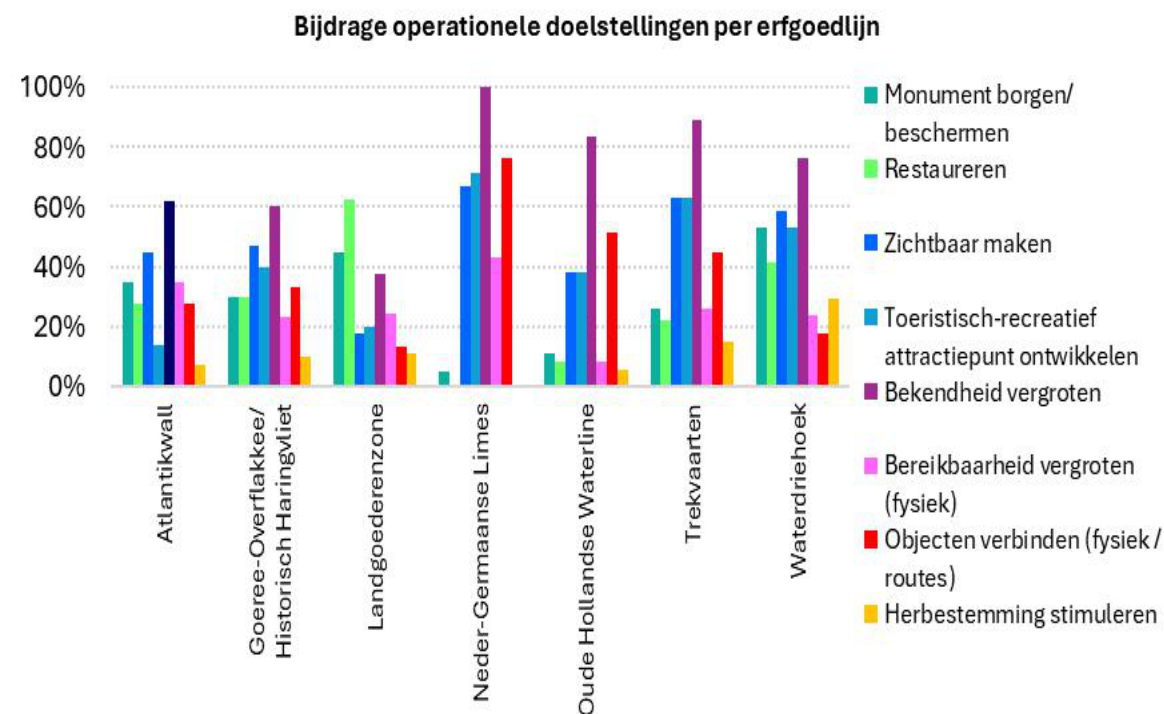
Door de uitbreiding met lokale partners en de actieve betrokkenheid van lokale bewoners en belanghebbenden is bovendien de verbinding tussen erfgoed en gemeenschappen versterkt. Er zijn daardoor levendige erfgoedgemeenschap ontstaan en versterkt in het erfgoedlandschap van de provincie. De erfgoedlijnen geven daarmee concreet uitvoering aan het Verdrag van Faro, dat de mens en de samenleving en hún relatie met erfgoed centraal stelt.

5.2 Door meer samenhang kan de synergie en impact worden vergroot.

Aandachtspunten met betrekking tot Erfgoedwaarden zijn:

- **Meer samenhang:** hoewel er een brede provinciale visie is en er operationele doelen zijn geformuleerd, ligt de nadruk op het ondersteunen en realiseren van individuele projecten. Dat is enerzijds de kracht van de bottom-up benadering. Er is daardoor wel minder focus op de samenhang en synergie vanuit een gezamenlijke strategie. Zie de figuur hiernaast voor de bijdrage aan de doelstellingen.
- **Aansluiting op maatschappelijke opgaven:** voor een toekomstbestendig erfgoedbestel is het belangrijk dat programma's en projecten goed aangesloten zijn op actuele maatschappelijke thema's, zoals duurzaamheid, klimaatverandering en woonopgaven. De erfgoedlijnen zetten hier met verschillende projecten op in en willen dit versterken. Belangrijk is daarbij om eerder in beeld te zijn bij beleidsvorming op andere beleidsterreinen. Een mooi voorbeeld hoe de erfgoedlijnen bijdragen aan de opgave klimaatverandering, is de bijdrage van de Landgoederenzone aan het erfgoeddealprogramma Klimaatbestendige landgoederen van de SKBL en drie andere provincies.
- **Actualiteit operationele doelstellingen:** voor een substantiële impact van de projecten op beschermen, benutten en beleven is het van belang dat de operationele doelstellingen concreet zijn en aansluiten op de actualiteit. De huidige doelstellingen lijken onvoldoende te leven bij de deelnemers aan de erfgoedtafels.

De bijdrage aan operationele doelstellingen varieert door accentverschillen, afhankelijk van de aard van de erfgoedlijnen, maar deze verhoudingen zijn de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven. Gesprekken geven aan dat er de komende periode meer nadruk zal worden gelegd op het vergroten van de zichtbaarheid en bekendheid, evenals het versterken van de verbinding tussen projecten.

Geraadpleegde documentatie

Geraadpleegde documentatie

Beschikbare documentatie per erfgoedlijn

- Overzicht stand van zaken uitvoering projecten
- Overzicht stand van zaken erfgoedlijn
- Ambitie- of argumentatiedocumenten
- Afwegingskader prioritering projecten

GS-brieven

- Lid GS-brief van Gedeputeerde De Zoete, Erkenning inclusiviteit erfgoedlijnen, d.d. 11 mei 2021
- Lid GS- brief van Gedeputeerde De Zoete, Erfgoedlijnen en inclusiviteit, d.d. 5 september 2022
- Lid GS-brief van Gedeputeerde Koning, Project koloniaal verleden in Hollands Buiten, d.d. 9 februari 2022

Maatregelenpakketten

- Maatregelenpakketten Erfgoedlijnen 2020, 2021 en 2022, inclusief wijzigings- en vaststellingsbrieven

Omgevingsvisie Zuid-Holland

Onderzoeksrapporten

- Beukers L., Haify S. & Klein Haarhuis C. Beleidsevaluatie subsidies provincie Zuid-Holland 2015-2022. Utrecht: Sira Consulting, 2023
- Mahasin T., Romer R., Ait Moha A. & Voorn M. Verkenning Inclusieve Erfgoedlijnen. Erfgoedlijnen Zuid-Holland. Het belang van meervoudige perspectieven. Rotterdam/Amsterdam: TransCity/Motivaction, 2021

Bijlagen

Bijlage 1 - Toelichting criteria

1. Erfgoedtafels

Functioneren

- Samenwerking
- Samenstelling
- Omvang
- Aanwas nieuwe deelnemers
- Behoud bestaande deelnemers
- Identificatie ontbrekende belanghebbenden
- Werkwijze van de Erfgoedtafel
- Toepassen beoordelingskader

Realisatie

- Voortgang van de projecten
- Invloed coronapandemie

Financiering

- Verhouding cofinanciering
- Verhouding inzet vrijwilligers

Aanbevelingen 3^e meting

- Zorg voor eenheid in communicatie en marketing
- Besteed meer aandacht aan de immateriële kanten van de Erfgoedlijnen
- Bewaak een efficiënte vergaderstructuur van de Erfgoedtafels
- Blijf frequent aandacht besteden aan evaluatie van de Erfgoedlijnen (minimaal jaarlijks)
- Zorg voor continuïteit Erfgoedlijnen ondanks financiële uitdagingen

2. Doelgroepen

Inclusiviteit

- Meerstemmigheid
- Diverse samenstelling
- Geschiedschrijving in een meer internationale context
- Verbanden tussen heden en verleden, vooral sociaal-maatschappelijk
- Menselijke verhalen
- Creëren van meer interactieve belevingen
- Het waarborgen van toegankelijkheid

3. Erfgoedwaarden

Ambities

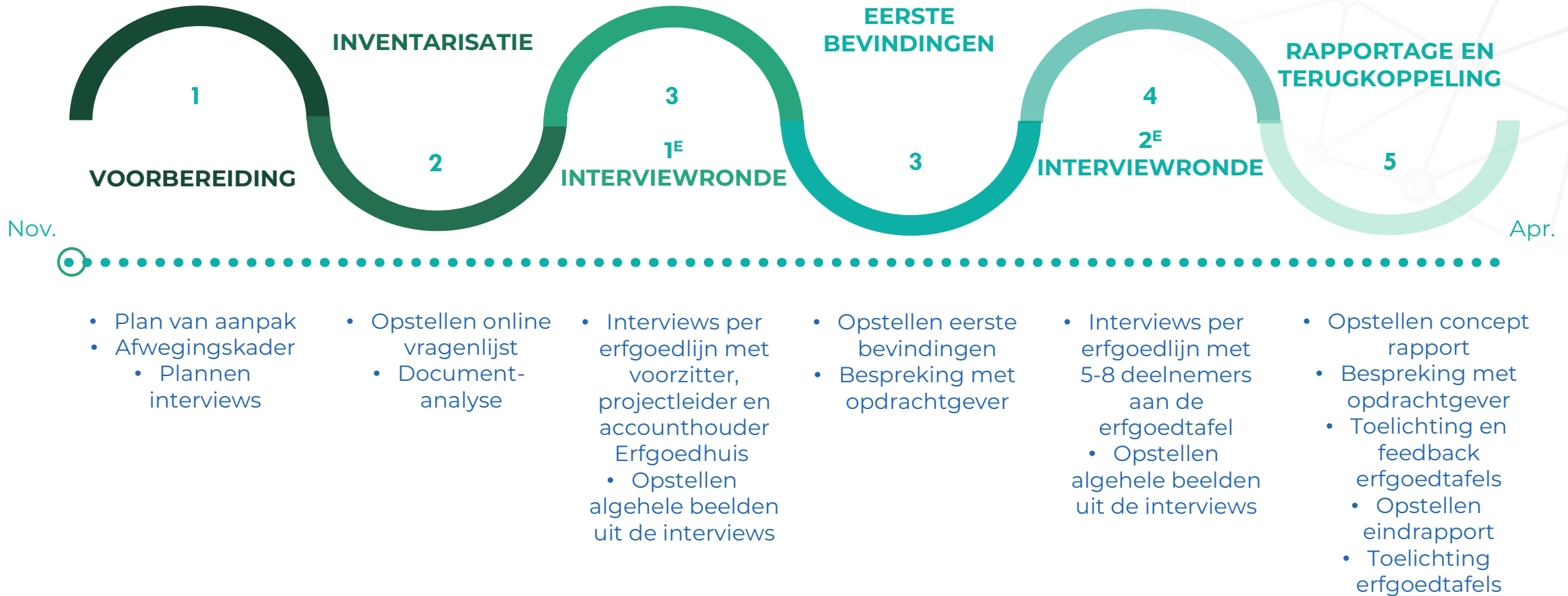
- Passend en relevant
- Voortgang

Bijdrage provinciale doelen

- Beschermen van een strategische selectie van objecten als monument en/of borging in het ruimtelijke ordeningsinstrumentarium van de provincie
- Restaureren van een strategische selectie van monumenten
- Zichtbaar maken van een strategische selectie van plekken door middel van reconstructie of ontwikkeling
- Ontwikkelen van minimaal een toeristische-recreatief attractiepunt
- Vergroten van bekendheid met de Erfgoedlijn en de objecten binnen de Erfgoedlijn onder inwoners en bezoekers van Zuid – Holland

- Vergroten van de bereikbaarheid van de monumenten, bezienswaardigheden en toeristische plekken
- Fysiek verbinden van de monumenten, bezienswaardigheden en toeristische plekken, onder meer door de ontwikkeling van diverse fiets-, wandel- en vaarroutes
- Stimuleren van de herbestemming van een selectie van objecten

Bijlage 2 - Onderzoeksfasering

Bijlage 3 – Vragenlijst (1)

Profielschets

1. Wat is uw naam?
2. Voor welke Erfgoedlijn vult u de vragenlijst in?
3. Wat is uw rol in de realisatie van deze Erfgoedlijn?
4. Sinds wanneer bent u betrokken bij de Erfgoedlijn?

Algeheel beeld

5. Wat is uw algeheel beeld over de Erfgoedlijn waar u bij betrokken bent? Geef een rapportcijfer tussen 1-10.
6. Waar bent u heel positief over?
7. Waar zijn in uw optiek aandachtspunten voor de Erfgoedlijn?
8. Kunt u concrete succesvoorbeelden noemen uit de periode 2020 - 2022?
9. Wat zijn volgens u de belangrijkste inhoudelijke ontwikkelingen van 10 jaar Erfgoedlijnen?
10. Wat zijn volgens u de belangrijkste opbrengsten van 10 jaar Erfgoedlijnen?
11. Wat zijn volgens u de belangrijkste leerpunten van 10 jaar Erfgoedlijnen?

Realisatie

12. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
In de periode 2020 – 2022 hebben wij de voorgenomen projecten over het algemeen volgens planning gerealiseerd.
13. Kunt u uw antwoord toelichten?

14. Kunt u de belangrijkste succesfactoren noemen die hebben bijgedragen aan het realiseren van de projecten in de periode 2020 - 2022?

15. Wat waren volgens u de belangrijkste knelpunten in de uitvoering van de projecten in de periode 2020 - 2022?

16. In hoeverre heeft de coronapandemie invloed gehad op de Erfgoedlijn?

Bijdrage aan de provinciale doelstellingen

17. In hoeverre hebben de projecten in de periode 2020 - 2022 bijgedragen aan de onderstaande provinciale doelstellingen?
(Borgen en beschermen, restaureren, zichtbaar maken, toeristisch recreatief attractiepunt ontwikkelen, bekendheid vergroten, bereikbaarheid vergroten, objecten verbinden en herbestemming stimuleren.)

Aanbevelingen derde monitor

19. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
Binnen onze Erfgoedlijn hebben we de aanbeveling opgevolgd.
(Eenheid in communicatie, aandacht voor immateriële kant, efficiënte vergaderstructuur erfgoedtafels, bewaak betrokkenheid van organisaties bij kwaliteitsslag, frequent aandacht besteden aan evaluatie erfgoedtafels en zorg voor continuïteit erfgoedlijnen.)

Bijlage 3 – Vragenlijst (2)

Inclusiviteit

21. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Binnen onze Erfgoedlijn is sprake van een inclusieve benadering. Dat wil zeggen dat wij inclusiviteit stimuleren.
22. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Het stimuleren van inclusiviteit verloopt in het algemeen zonder problemen.
23. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Binnen onze Erfgoedlijn hebben we aandacht besteed aan de volgende punten: (Bereiken nieuwe doelgroepen/meerstemmigheid, diverse samenstelling erfgoedtafel, internationale context, relatie tussen heden en verleden, menselijke verhalen, interactieve belevingen en toegankelijkheid)
24. Kunt u uw antwoord toelichten?

Erfgoedtafels

25. Hoe zou u de Erfgoedtafel op onderstaande punten beoordelen?(Samenwerking, samenstelling, omvang, aanwas nieuwe deelnemers, behoud bestaande deelnemers, identificatie ontbrekende belanghebbenden, werkwijze van de erfgoedtafel.)
26. Kunt u uw antwoord toelichten?
27. Hoe ervaart u het toepassen van het beoordelingskader dat sinds enige tijd wordt gebruikt voor ingediende projectvoorstellen door de erfgoedtafels?
28. Kunt u uw antwoord toelichten?

Ambities

29. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Binnen onze Erfgoedlijn worden de (reeds) geformuleerde ambities gerealiseerd.
30. Kunt u uw antwoord toelichten?
31. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? De geformuleerde ambities zijn nog steeds passend en relevant voor de komende vier jaar.
32. Kunt u uw antwoord toelichten?
33. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Binnen onze Erfgoedlijn maken wij naast provinciale subsidies gebruik van cofinanciering.
34. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Binnen onze Erfgoedlijn maken wij naast provinciale subsidies gebruik van de inzet van vrijwilligers.
35. In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling? Ik verwacht dat de komende jaren het aandeel co-financiering binnen het totale projectbudget toeneemt.
36. Kunt u uw antwoord toelichten?

Bijlage 4 - Criteria inclusiviteit

Bij het thema inclusiviteit gaat het om verschillende aspecten. Het onderzoek door Motivaction in samenwerking met Transcity, heeft geleid tot enkele kernpunten. Deze dienen als leidraad om toekomstige verhalen over de geschiedenis van Zuid-Holland inclusiever te maken aan de hand van de volgende aspecten.

Meerstemmigheid: Rekening houden met verschillende perspectieven. Het waarborgen van diversiteit in perspectieven bij het vertellen van geschiedenis en erkennen van het belang van meerstemmigheid om gevarieerde invalshoeken te presenteren.

Diverse samenstelling erfgoedtafels: Streven naar een gevarieerde samenstelling binnen de erfgoedtafels door actief te zoeken naar mensen met diverse achtergronden en perspectieven.

De geschiedschrijving in een meer internationale context: Het meenemen van de geschiedenis van Zuid-Holland in een bredere internationale dimensie, waarbij aandacht wordt geschonken aan buitenlandse invloeden, de rol van Zuid-Holland in de wereldgeschiedenis en de export van Zuid-Hollandse kennis.

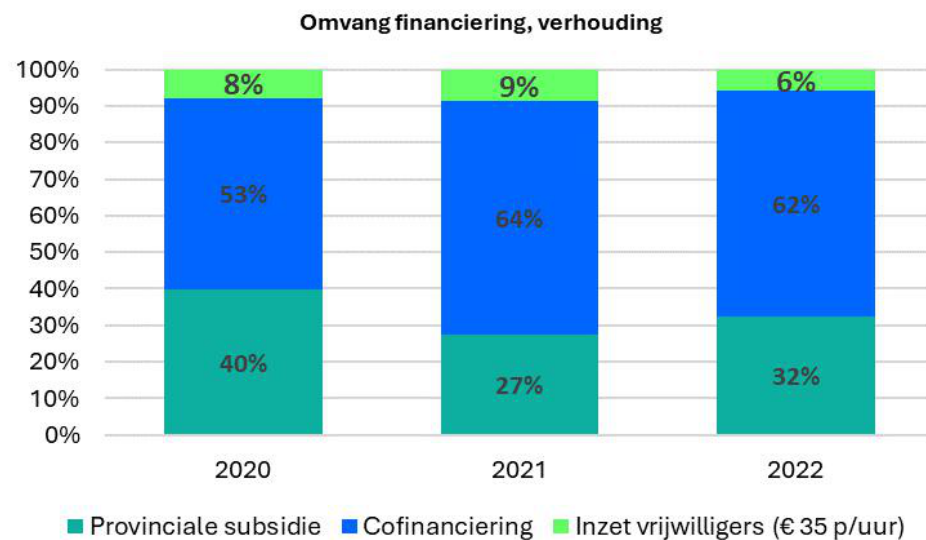
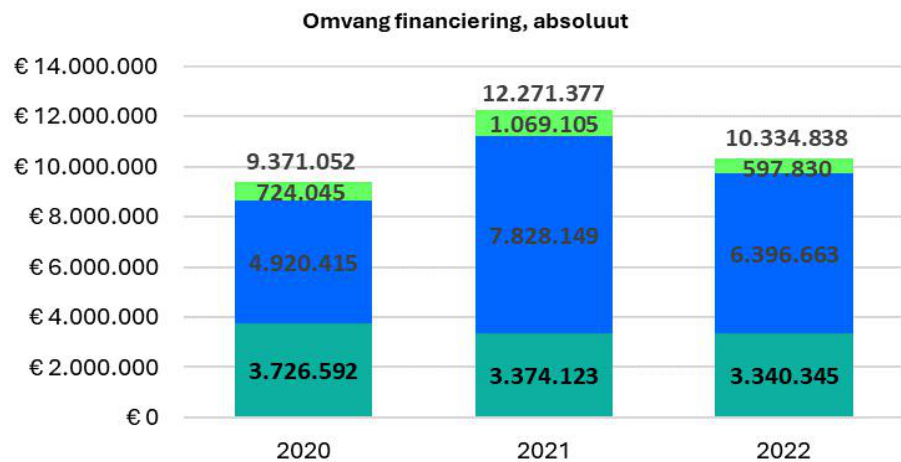
Verbanden tussen heden en verleden, vooral sociaal-maatschappelijk: Het leggen van connecties tussen sociaal-maatschappelijke vraagstukken uit de geschiedenis van Zuid-Holland en hedendaagse kwesties, zoals de impact van beleidskeuzes op mens en maatschappij.

Menselijke verhalen: Niet alleen praten over 'stenen', maar ook over mensen. De focus niet beperken tot fysieke overblijfselen, maar menselijke verhalen integreren in de geschiedschrijving, inclusief levens, perspectieven, ambities, emoties en de multiculturele aspecten van vroegere samenlevingen.

Creëren van meer interactieve belevingen, op fysieke locaties en online: De ontwikkeling van zowel fysieke als online interactieve ervaringen om de geschiedenis boeiender en levendiger te maken voor het publiek.

Het waarborgen van toegankelijkheid: Het streven naar geschiedschrijving die fysiek toegankelijk is voor diverse doelgroepen, inclusief voorzieningen voor mensen met beperkingen zoals visuele of auditieve beperkingen, om een inclusieve ervaring te garanderen.

Bijlage 5 – Omvang en aandeel co-financiering

Uit de financiële overzichten van de gesubsidieerde projecten blijkt een sterke betrokkenheid van derden:

- Jaarlijks is meer dan 3 miljoen aan provinciale subsidie beschikbaar.
- De omvang van de financiële inzet van derden fluctueert per jaar, maar is wel substantieel. Jaarlijks bestaat meer dan 50% van het totale budget* uit cofinanciering.
- Daarnaast bestaat een deel van het budget uit gekapitaliseerde inzet van vrijwilligers. Zowel in absolute als in relatieve zin is deze bijdrage in 2022 lager dan in de twee voorgaande jaren.

*Exclusief budget uit provinciale opdrachten.